ΕΥΡΩΠΑΪΚΗ
ΕΠΙΤΡΟΠΗ

Βρυξέλλες, 22.9.2021
COM(2021) 598 final

ΑΝΑΚΟΙΝΩΣΗ ΤΗΣ ΕΠΙΤΡΟΠΗΣ

Ενισχυμένη εποπτεία - επικαιροποίηση - Ελλάδα, Σεπτέμβριος 2021

{SWD(2021) 273 final}

ΙΣΤΟΡΙΚΟ

Οι οικονομικές εξελίξεις και πολιτικές στην Ελλάδα παρακολουθούνται στο πλαίσιο του Ευρωπαϊκού Εξαμήνου για τον συντονισμό της οικονομικής πολιτικής και στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας σύμφωνα με τα άρθρα 2 και 3 του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 472/2013 ([1]). Με την εφαρμογή της ενισχυμένης εποπτείας για την Ελλάδα ([2]) αναγνωρίζεται το γεγονός ότι η Ελλάδα χρειάζεται να συνεχίσει να εφαρμόζει μέτρα για την αντιμετώπιση πηγών ή πιθανών πηγών οικονομικών και χρηματοοικονομικών δυσκολιών, εφαρμόζοντας παράλληλα διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις για τη στήριξη ισχυρής και βιώσιμης οικονομικής ανάπτυξης.

Η ενισχυμένη εποπτεία παρέχει ένα ολοκληρωμένο πλαίσιο για την παρακολούθηση των οικονομικών εξελίξεων και τη συνέχιση της εφαρμογής πολιτικών που απαιτούνται για τη διασφάλιση βιώσιμης οικονομικής ανάκαμψης. Επιτρέπει την τακτική αξιολόγηση των πρόσφατων οικονομικών και χρηματοπιστωτικών εξελίξεων στην Ελλάδα, καθώς και την παρακολούθηση των όρων χρηματοδότησης του δημόσιου χρέους και επικαιροποιήσεις της ανάλυσης της βιωσιμότητας του χρέους. Η ενισχυμένη εποπτεία αποτελεί επίσης το πλαίσιο για την αξιολόγηση της γενικής δέσμευσης που ανέλαβε η Ελλάδα έναντι της Ευρωομάδας, που συνεδρίασε στις 22 Ιουνίου 2018, να συνεχίσει και να ολοκληρώσει τις μεταρρυθμίσεις που εγκρίθηκαν στο πλαίσιο του προγράμματος του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας, καθώς και να εξασφαλίσει ότι διασφαλίζονται οι στόχοι των σημαντικών μεταρρυθμίσεων που εγκρίθηκαν στο πλαίσιο των προγραμμάτων χρηματοδοτικής συνδρομής. Στο πλαίσιο αυτό, με την ενισχυμένη εποπτεία παρακολουθείται η υλοποίηση των ειδικών δεσμεύσεων για την ολοκλήρωση των βασικών διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησαν στο πλαίσιο του προγράμματος σε έξι κύριους τομείς με συμφωνηθείσες προθεσμίες έως τα μέσα του 2022, και συγκεκριμένα: i) δημοσιονομικές και δημοσιονομικές-διαρθρωτικές πολιτικές, ii) κοινωνική πρόνοια, iii) χρηματοπιστωτική σταθερότητα, iv) αγορές εργασίας και προϊόντων, v) Ελληνική Εταιρεία Συμμετοχών και Περιουσίας και ιδιωτικοποιήσεις, και vi) εκσυγχρονισμός της δημόσιας διοίκησης ([3]).

Η παρούσα έκθεση είναι η ενδέκατη έκθεση ενισχυμένης εποπτείας για την Ελλάδα. Η έκθεση βασίζεται στα πορίσματα αποστολής που πραγματοποιήθηκε εξ αποστάσεως στις 15 Ιουλίου 2021 και σε τακτικό διάλογο με τις αρχές. Η αποστολή πραγματοποιήθηκε από την Ευρωπαϊκή Επιτροπή σε συνεργασία με την Ευρωπαϊκή Κεντρική Τράπεζα ([4])· το Διεθνές

([1]) Κανονισμός (ΕΕ) αριθ. 472/2013 του Ευρωπαϊκού Κοινοβουλίου και του Συμβουλίου, της 21ης Μαΐου 2013, για την ενίσχυση της οικονομικής και δημοσιονομικής εποπτείας των κρατών μελών στη ζώνη του ευρώ τα οποία αντιμετωπίζουν ή απειλούνται με σοβαρές δυσκολίες αναφορικά με τη χρηματοοικονομική τους σταθερότητα, ΕΕ L 140 της 27.5.2013, σ. 1.

([2]) Εκτελεστική απόφαση (ΕΕ) 2021/1279 της Επιτροπής, της 28ης Ιουλίου 2021, σχετικά με την παράταση της ενισχυμένης εποπτείας για την Ελλάδα.

([3]) https://www.consilium.europa.eu/media/35749/z-councils-council-configurations-ecofin-eurogroup-2018-180621-specific-commitments-to-ensure-the-continuity-and-completion-of-reforms-adopted-under-the-esm-programme_2.pdf.

([4]) Μέλη του προσωπικού της ΕΚΤ συμμετείχαν στην αποστολή ελέγχου σύμφωνα με τις αρμοδιότητες της ΕΚΤ και, ως εκ τούτου, παρείχαν εμπειρογνωσία σχετικά με τις πολιτικές για τον χρηματοπιστωτικό τομέα και μακροοικονομικώς κρίσιμα ζητήματα, όπως τους πρωταρχικούς δημοσιονομικούς στόχους και τις

Νομισματικό Ταμείο συμμετείχε στο πλαίσιο του κύκλου μεταπρογραμματικής παρακολούθησης, ενώ ο Ευρωπαϊκός Μηχανισμός Σταθερότητας συμμετείχε στο πλαίσιο του συστήματος έγκαιρης προειδοποίησης και σύμφωνα με το μνημόνιο συνεννόησης, της 27ης Απριλίου 2018, για τις σχέσεις εργασίας μεταξύ της Ευρωπαϊκής Επιτροπής και του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας. Στην παρούσα έκθεση αξιολογείται η υλοποίηση των δεσμεύσεων της Ελλάδας έναντι της Ευρωομάδας όσον αφορά την ολοκλήρωση των μεταρρυθμίσεων που αναμένεται έως τα μέσα του 2021. Η παρούσα έκθεση δεν συνδέεται με την εκταμίευση στο πλαίσιο μέτρων για την ελάφρυνση του χρέους που εξαρτώνται από την εφαρμογή μέτρων πολιτικής, η οποία —σύμφωνα με το συμφωνηθέν διετές χρονοδιάγραμμα— θα μπορούσε να πραγματοποιηθεί βάσει της δωδέκατης έκθεσης, η οποία αναμένεται να δημοσιευθεί τον Νοέμβριο.

Οι δεσμεύσεις που ανέλαβε η Ελλάδα έναντι των εταίρων της Ευρωομάδας τον Ιούνιο του 2018, οι οποίες αποτελούν τη βάση για την αποδέσμευση πρόσθετων μέτρων ελάφρυνσης του χρέους, θεσπίστηκαν για έως τα μέσα του 2022 και, ως εκ τούτου, η Ελλάδα έχει εισέλθει στο τελευταίο έτος της εν λόγω ρύθμισης. Μολονότι έχουν ολοκληρωθεί πολλές δεσμεύσεις, η αποστολή επιδίωξε να αποσαφηνίσει το πεδίο εφαρμογής και το χρονοδιάγραμμα για την ολοκλήρωση των εκκρεμών μεταρρυθμιστικών δεσμεύσεων.

ΣΥΝΟΛΙΚΗ ΑΞΙΟΛΟΓΗΣΗ

Η οικονομία παρουσιάζει σημάδια ανάκαμψης νωρίτερα από το αναμενόμενο, παρά το καθυστερημένο άνοιγμά της σε σχέση με τα προβλεπόμενα. Μετά τη μεγάλη ύφεση που ανήλθε σε 8,2 % το 2020, το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 4,5 % και 3,4 % σε τριμηνιαία βάση το πρώτο και δεύτερο τρίμηνο του 2021 αντίστοιχα, λόγω των επενδύσεων και της συσσώρευσης αποθεμάτων. Σύμφωνα με τις θερινές ενδιάμεσες προβλέψεις 2021 της Επιτροπής, το ΑΕΠ προβλέπεται να αυξηθεί κατά 4,3 % το 2021 και κατά 6,0 % το 2022, λαμβάνοντας υπόψη την επενδυτική ώθηση από το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, καθώς και τα δημοσιονομικά κίνητρα από τα μέτρα στήριξης της κυβέρνησης. Η δημοσιονομική πολιτική παραμένει διευκολυντική, καθώς οι αρχές συνεχίζουν να παρέχουν στοχευμένη και προσωρινή στήριξη στην οικονομία, μεταξύ άλλων, ως απάντηση στις καταστροφικές πυρκαγιές που έπληξαν τη χώρα τον Αύγουστο. Τα μέτρα για τη στήριξη της απασχόλησης, τα οποία υποστηρίχτηκαν κυρίως με το μέσο της ΕΕ για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), συνέχισαν να ενισχύουν την αγορά εργασίας και, παράλληλα με τη χαλάρωση των περιορισμών στην υγειονομική περίθαλψη και την επανεκκίνηση της τουριστικής περιόδου, στήριξαν την περαιτέρω μείωση του ποσοστού ανεργίας σε 15,9 % το δεύτερο τρίμηνο του 2021 σε σύγκριση με 17,1 % το δεύτερο τρίμηνο του 2020. Η εκστρατεία εμβολιασμού συνεχίζεται· ωστόσο, η αβεβαιότητα σχετικά με τις προοπτικές παραμένει υψηλή, ιδίως σε σχέση με την πρόσφατη έξαρση των κρουσμάτων της νόσου COVID-19 κατά τη διάρκεια του καλοκαιριού λόγω της εξάπλωσης νέων παραλλαγών του κορονοϊού.

Το πρόσφατα εγκριθέν σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας θα συμβάλει καθοριστικά, ώστε η Ελλάδα να εξέλθει ισχυρότερη από την πανδημία COVID-19. Το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας ήταν ένα από τα πρώτα σχέδια που εγκρίθηκαν επίσημα από το Συμβούλιο στις 13 Ιουλίου, μετά από θετική αξιολόγηση που εξέδωσε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή στις 17 Ιουνίου. Στις 9 Αυγούστου η Ελλάδα έλαβε

ανάγκες βιωσιμότητας και χρηματοδότησης. Της αποστολής ελέγχου προηγήθηκε τεχνική αποστολή, που πραγματοποιήθηκε επίσης εξ αποστάσεως, από τις 1 έως τις 7 Ιουλίου 2021.

εκταμίευση ύψους 3,96 δισ. EUR στο πλαίσιο της προχρηματοδότησης. Το σχέδιο, το οποίο παρουσιάζει μέτρα για την κινητοποίηση 17,8 δισ. EUR σε επιχορηγήσεις και 12,7 δισ. EUR σε δάνεια, αντιπροσωπεύει τη σημαντική προσπάθεια που καταβάλλει η Ελλάδα για την αντιμετώπιση των προκλήσεων που αντιμετωπίζει. Περιλαμβάνει πολλές επενδύσεις που σχετίζονται με το κλίμα και θα δώσει ώθηση στην ψηφιοποίηση και σε μεγάλο αριθμό μεταρρυθμίσεων με βάση τις προηγούμενες και τις τρέχουσες προσπάθειες. Η Ελλάδα ήταν επίσης το πρώτο κράτος μέλος που οριστικοποίησε τη συμφωνία εταιρικής σχέσης για την περίοδο προγραμματισμού 2021-2027. Η συμφωνία εταιρικής σχέσης, που εγκρίθηκε από την Επιτροπή στις 29 Ιουλίου 2021, καθορίζει τον στρατηγικό προσανατολισμό για την υλοποίηση επενδύσεων αξίας άνω των 21 δισ. EUR για τη στήριξη της οικονομικής, κοινωνικής και εδαφικής συνοχής της Ελλάδας.

Η εφαρμογή των μεταρρυθμίσεων συνεχίστηκε με ικανοποιητικό ρυθμό σε διάφορους τομείς πολιτικής, με σειρά ειδικών δεσμεύσεων πολιτικής να ολοκληρώνονται κατά την τρέχουσα περίοδο αναφοράς. Ειδικότερα:

- Έχει επιτευχθεί σημαντική και ουσιαστική πρόοδος όσον αφορά τις **ιδιωτικοποιήσεις**, ιδίως με το κλείσιμο της συναλλαγής για το εμβληματικό έργο του Ελληνικού και με την επιλογή προτιμώμενου επενδυτή στην παραχώρηση της Εγνατίας και με τη συναλλαγή για τη ΔΕΠΑ Υποδομών. Οι εργασίες της **Ελληνικής Εταιρείας Συμμετοχών και Περιουσίας** προχωρούν όσον αφορά την κατάρτιση της επικαιροποίησης του στρατηγικού σχεδίου της και της σύμβασης επιδόσεων του Οργανισμού Αστικών Συγκοινωνιών Αθηνών.

- Η συμπληρωματική μισθολογική κλίμακα της **Ανεξάρτητης Αρχής Δημόσιων Εσόδων**, που υιοθετήθηκε στο πλαίσιο της 10ης έκθεσης, εφαρμόστηκε με επιτυχία σε σημαντικό αριθμό υπαλλήλων της, ολοκληρώνοντας έτσι την ειδική δέσμευση στον τομέα της φορολογικής διοίκησης.

- Παρά τις μεγάλες καθυστερήσεις στη διαδικασία υποβολής προσφορών, η σύμβαση σχετικά με την πλήρη εγκατάσταση του σχετικού συστήματος ΤΠ για τη στήριξη του **πλαισίου αδειοδότησης επενδύσεων** υπογράφηκε πρόσφατα, εκπληρώνοντας έτσι αυτήν την ειδική δέσμευση.

- Η σύμβαση για την ανάπτυξη της **Εθνικής Πύλης για την Κωδικοποίηση και Αναμόρφωση της Ελληνικής Νομοθεσίας** ανατέθηκε, γεγονός που ουσιαστικά κλείνει αυτήν την ειδική δέσμευση. Η σύμβαση έχει μακρά φάση υλοποίησης 36 μηνών και χρηματοδοτείται από την ΕΕ μέσω του Εθνικού Στρατηγικού Πλαισίου Αναφοράς.

Η πρόοδος συνεχίστηκε ικανοποιητικά και σε άλλους τομείς που καλύπτονται από ειδικές δεσμεύσεις και οι αρχές δεσμεύτηκαν να εξασφαλίσουν την υλοποίησή τους με βάση τα συμφωνηθέντα χρονοδιαγράμματα. Πιο συγκεκριμένα:

- Το διατερματικό πληροφοριακό σύστημα είσπραξης για τη **φορολογική διοίκηση**, μια ειδική δέσμευση για τα μέσα του 2021, βρίσκεται σε φάση δοκιμής και το τελικό σύστημα αναμένεται να τεθεί σε λειτουργία έως τα τέλη του 2021, κατά γενικό κανόνα σύμφωνα με όσα προβλέπονταν στην 10η έκθεση.

- Όσον αφορά την υγεία και την κοινωνική μέριμνα, η είσπραξη της **αυτόματης επιστροφής**, δηλαδή των δαπανών που υπερβαίνουν το νομοθετικά

κατοχυρωμένο ανώτατο όριο για τις δημόσιες δαπάνες για φαρμακευτικά προϊόντα και άλλες υπηρεσίες υγειονομικής περίθαλψης που πρέπει να εισπραχθούν από τους παρόχους υγειονομικής περίθαλψης, προχωρεί πλέον γενικά σύμφωνα με το χρονοδιάγραμμα, μετά από καθυστερήσεις λόγω της πανδημίας. Οι αρχές προχωρούν στη θέσπιση της πρωτογενούς νομοθεσίας καθιερώνοντας ένα πρόγραμμα για την παροχή προσωπικής βοήθειας σε άτομα με **αναπηρία** που βασίζεται σε μια νέα προσέγγιση αξιολόγησης της αναπηρίας με βάση τη λειτουργικότητα και μέχρι το τέλος του έτους θα ακολουθήσει και η παράγωγη νομοθεσία.

- Όσον αφορά το επιχειρηματικό και επενδυτικό περιβάλλον και σύμφωνα με τη δέσμη νομοθετικών πράξεων οι οποίες θεσπίστηκαν τον Απρίλιο του 2021, οι αρχές θέσπισαν πρόσθετη πρωτογενή νομοθεσία τον Ιούνιο του 2021 για τη μεταρρύθμιση της **αδειοδότησης οικονομικών δραστηριοτήτων** σε όλους τους συμφωνηθέντες τομείς. Αυτό είναι ένα βήμα ευπρόσδεκτο. Ωστόσο, οι αρχές ενθαρρύνονται να ενισχύσουν τον ρυθμό έκδοσης υπουργικών διαταγμάτων που είναι αναγκαία για την εφαρμογή των νόμων του Απριλίου και του Ιουνίου, κάτι που είναι απαραίτητο για να καταστούν οι νέες διατάξεις πλήρως εκτελεστέες. Η εφαρμογή του χάρτη πορείας για την ολοκλήρωση του έργου του **κτηματολογίου** σημειώνει ικανοποιητικά βήματα προόδου, με μέτριες καθυστερήσεις στην επικύρωση των δασικών χαρτών. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα χαιρετίζουν το γεγονός ότι οι αρχές θέσπισαν νέο νόμο για το κτηματολόγιο, ο οποίος αποσκοπεί στην επιτάχυνση της κτηματολογικής χαρτογράφησης και των διαδικασιών μεταβίβασης ακινήτων. Μετά την πρόσφατη εργασιακή μεταρρύθμιση, οι αρχές αναμένεται να υποβάλουν ένα αρχικό σχέδιο νέου εργατικού κώδικα έως τις αρχές του 2022, με σκοπό την ενίσχυση της ασφάλειας δικαίου και της πρόσβασης στη νομοθεσία μέσω της **κωδικοποίησης της νομοθεσίας**.

- Στον τομέα της **δικαιοσύνης**, οι αρχές έχουν σημειώσει ικανοποιητική πρόοδο όσον αφορά την ειδική δέσμευση για την ηλεκτρονική κατάθεση κατά την τρέχουσα περίοδο αναφοράς. Στο σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας περιλαμβάνεται σειρά ευπρόσδεκτων επακόλουθων μέτρων που θα επιδιώξουν και θα διευρύνουν περαιτέρω τους στόχους της μεταρρύθμισης αυτής.

- Όσον αφορά την **καταπολέμηση της διαφθοράς**, οι αρχές έχουν προτείνει μέτρα για να ανταποκριθούν στις υπόλοιπες συστάσεις της Ομάδας Κρατών κατά της Διαφθοράς (GRECO), μια ειδική δέσμευση, έως τον Απρίλιο του 2022.

- Οι αρχές προχώρησαν με το γενικό σχέδιο για την ανάπτυξη του **Ολυμπιακού Αθλητικού Κέντρου Αθηνών** (ΟΑΚΑ). Θα απαιτηθούν περαιτέρω εργασίες για να διασφαλιστεί ότι τα σχέδια για τον χώρο εγγυώνται τη μακροπρόθεσμη οικονομική βιωσιμότητά του.

Οι αρχές προχώρησαν σε μια σειρά ευρύτερων διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που ξεκίνησαν στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας. Ειδικότερα:

- Ένας νέος ολοκληρωμένος νόμος για τη **σχολική εκπαίδευση** εγκρίθηκε στο Κοινοβούλιο τον Αύγουστο του 2021 και θα εφαρμοστεί κατά το τρέχον ακαδημαϊκό έτος 2021-22. Η μεταρρύθμιση αυτή επιφέρει ορισμένες σημαντικές καινοτομίες όσον αφορά την αυτονομία των σχολείων, τις οργανωτικές αλλαγές και την αξιολόγηση των εκπαιδευτικών.

- Οι αρχές κατάρτισαν λεπτομερές σχέδιο δράσης, μέσω της τεχνικής υποστήριξης που παρείχε η Ευρωπαϊκή Επιτροπή, για την ενίσχυση της **διαδικασίας πρόσληψης δημόσιων υπαλλήλων**. Η εφαρμογή του σχεδίου θα παρακολουθείται στο πλαίσιο του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας.

- Οι αρχές υιοθέτησαν μια νέα εθνική **στρατηγική για τις δημόσιες συμβάσεις** για την περίοδο 2021-2025, με βασικές πρωτοβουλίες, συμπεριλαμβανομένης της ψηφιοποίησης των διαδικασιών σύναψης δημόσιων συμβάσεων, της εισαγωγής σύγχρονων εργαλείων και ηλεκτρονικών υπηρεσιών και βελτιώσεων στο πλαίσιο διακυβέρνησης και ελέγχου.

- Τέλος, οι αρχές συνεχίζουν να σημειώνουν σταθερή πρόοδο στον τομέα της **ηλεκτρονικής διακυβέρνησης**, ιδίως όσον αφορά τη συνεχή ανάπτυξη της δικτυακής πύλης gov.gr και τη διασφάλιση της αρτιότητας των συστημάτων του δημόσιου τομέα. Οι δράσεις στον τομέα αυτόν θα υποστηριχτούν επίσης στο πλαίσιο του ταμείου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας.

Σε ορισμένους τομείς, η πρόοδος ήταν βραδύτερη από ό,τι αναμενόταν στην 10η έκθεση. Συγκεκριμένα, ο ρυθμός **εκκαθάρισης των ληξιπρόθεσμων οφειλών** δεν έχει επιταχυνθεί. Το συνολικό ύψος των ληξιπρόθεσμων οφειλών ανήλθε σε περίπου 900 εκατ. EUR, υπερβαίνοντας τον συνολικό στόχο για τα τέλη Ιουλίου (περίπου 500 εκατ. EUR) κατά σχεδόν 80 %. Αυτή η σημαντική απόκλιση εγείρει ανησυχίες, ιδίως δεδομένης της εκτεταμένης επαναξιολόγησης των στόχων εκκαθάρισης που πραγματοποιήθηκε στο πλαίσιο της 10ης έκθεσης. Η τρέχουσα καθυστέρηση καθιστά δύσκολη την επίτευξη του στόχου της ουσιαστικής εκκαθάρισης του συνόλου των ληξιπρόθεσμων μη συνταξιοδοτικών οφειλών, ο οποίος έπρεπε να επιτευχθεί τον Ιούνιο του 2021, ωστόσο, είναι δύσκολο να επιτευχθεί ακόμη και μέχρι τα τέλη Σεπτεμβρίου. Οι αρχές καλούνται να επιταχύνουν την υλοποίηση όλων των δράσεων που διευκολύνουν την εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών και αποτρέπουν τη συσσώρευση νέων, προκειμένου να αποφευχθούν τυχόν μελλοντικές αποκλίσεις από τους συμφωνηθέντες στόχους. Ωστόσο, είναι ενθαρρυντικό το γεγονός ότι η εφαρμογή των συστάσεων του ελληνικού Ελεγκτικού Συνεδρίου σχετικά με την εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών συνεχίζεται όπως είχε προγραμματιστεί και ότι οι αρχές προσδιόρισαν προτάσεις για την απλούστευση ορισμένων φορολογικών διαδικασιών, οι περισσότερες από τις οποίες πρέπει να υιοθετηθούν έως τον Οκτώβριο και τον Δεκέμβριο του 2021. Οι αρχές έχουν σημειώσει συνολικά σημαντική πρόοδο όσον αφορά τη **μεταρρύθμιση του πλαισίου επιθεωρήσεων**, αλλά το τελευταίο εναπομένον στοιχείο από τους τομείς προτεραιότητας που ακολουθούνται στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας, δηλαδή η πρωτογενής νομοθεσία και τα εκτελεστικά διατάγματα για τις επιθεωρήσεις στον τομέα της προστασίας του περιβάλλοντος, υπέστη καθυστερήσεις λόγω της υπό εξέλιξη ευρύτερης περιβαλλοντικής μεταρρύθμισης σε σχέση με το χρονοδιάγραμμα του Μαΐου του 2021 το οποίο προβλεπόταν στην 10η έκθεση. Οι αρχές δεσμεύτηκαν να ολοκληρώσουν τη μεταρρύθμιση των επιθεωρήσεων έως τα τέλη Οκτωβρίου του 2021. Στον τομέα της **δικαιοσύνης**, οι εργασίες για τη σύσταση μονάδων του Γραφείου Συλλογής και Επεξεργασίας Δικαστικών Στατιστικών Στοιχείων (JustStat) προχωρούν πιο αργά από ό,τι αναμενόταν και η πρόσκληση υποβολής προσφορών για το ολοκληρωμένο σύστημα διαχείρισης αστικών και ποινικών υποθέσεων δεν έχει ακόμη ξεκινήσει. Μετά τη θέσπιση ορισμένων σημαντικών νόμων για την εκπαίδευση το 2021, ο νόμος για την **τριτοβάθμια εκπαίδευση** αναμένεται τώρα να θεσπιστεί έως το τέλος του 2021, λίγο αργότερα από ό,τι προβλεπόταν. Στον τομέα της **υγειονομικής περίθαλψης**, οι κεντρικοί διαγωνισμοί για την

υγεία βρίσκονται σε εξέλιξη, αλλά η έγκριση του νέου νομοθετικού πλαισίου για την Εθνική Κεντρική Αρχή Προμηθειών Υγείας (ΕΚΑΠΥ) έχει μετατεθεί στην επόμενη επανεξέταση. Η αναθεώρηση του νόμου για την πρωτοβάθμια υγειονομική περίθαλψη σημειώνει πρόοδο, μολονότι δεν έχουν ακόμη καθοριστεί βασικά στοιχεία, όπως οι υποχρεωτικές παραπομπές και η υποχρεωτική εγγραφή ασθενών, ενώ επίσης σημειώθηκε πρόοδος όσον αφορά την πρόσληψη νέων γενικών ιατρών. Οι αρχές δεσμεύτηκαν να ολοκληρώσουν το προσχέδιο και να το υποβάλουν σε δημόσια διαβούλευση έως τα μέσα Οκτωβρίου.

Ο αντίκτυπος της πανδημίας στον χρηματοπιστωτικό τομέα ήταν μέχρι στιγμής περιορισμένος, χάρη στα μέτρα που ελήφθησαν από τις ελληνικές αρχές αλλά και στο επίπεδο ζώνης του ευρώ. Η υλοποίηση των συμφωνημένων δράσεων πολιτικής έχει ξεκινήσει εκ νέου, αλλά η πρόοδος είναι συνολικά βραδύτερη από την αναμενόμενη. Το ποσοστό των μη εξυπηρετούμενων δανείων το πρώτο τρίμηνο του 2021 παρέμεινε στο 30 %, παρόμοιο με το επίπεδο στα τέλη του 2020, αλλά τα επόμενα τρίμηνα αναμένεται να ξαναρχίσει η τάση συνεχούς βελτίωσης λόγω περαιτέρω σημαντικών τιτλοποιήσεων στο πλαίσιο του προγράμματος «Ηρακλής». Οι αρχικές ενδείξεις από τη χρήση του νέου **πλαισίου αφερεγγυότητας** που εφαρμόστηκε στο πλαίσιο της 10ης έκθεσης είναι ενθαρρυντικές, ωστόσο είναι πολύ νωρίς για να αξιολογηθεί η αποτελεσματικότητα του νέου πλαισίου. Η διαδικασία παραχώρησης για τη σύσταση της οντότητας πώλησης και επανεκμίσθωσης για ευάλωτους οφειλέτες σημείωσε περαιτέρω καθυστερήσεις, με τη σύστασή της να μην αναμένεται να πραγματοποιηθεί πριν από τα μέσα του 2022, χωρίς ωστόσο να επηρεάζονται άλλα μέρη του πλαισίου αφερεγγυότητας. Η διεκπεραίωση των **συσσωρευμένων εκκρεμών υποθέσεων αφερεγγυότητας νοικοκυριών**, ειδική δέσμευση για το τέλος του 2021, έχει ξεκινήσει εκ νέου, αλλά είναι πιθανό να διαρκέσει περισσότερο από ό,τι αναμενόταν αρχικά λόγω δικαστικών αναστολών διάρκειας αρκετών μηνών οι οποίες σχετίζονται με την πανδημία και τη χαμηλή ικανότητα διεκπεραίωσης υποθέσεων σε ορισμένα δικαστήρια. Όσον αφορά τη διεξαγωγή των **ηλεκτρονικών πλειστηριασμών** και άλλων διαδικασιών επιβολής, τα ευπρόσδεκτα και σημαντικά βήματα που περιλαμβάνονται στο αναθεωρημένο (σχέδιο) Κώδικα Πολιτικής Δικονομίας θα τεθούν σε ισχύ αργότερα από ό,τι αναμενόταν, την 1η Ιανουαρίου του 2022, γεγονός που είναι ατυχές αν ληφθούν υπόψη οι προηγούμενες διαβεβαιώσεις ότι ο κώδικας θα τεθεί σε ισχύ έως τα μέσα Σεπτεμβρίου 2021. Οι αρχές δρομολόγησαν πρόσθετα μέτρα για την αύξηση της αποτελεσματικότητας ορισμένων διαδικαστικών πτυχών των ηλεκτρονικών πλειστηριασμών το 2022. Οι καθυστερήσεις στην εκκαθάριση των **συσσωρευμένων εγγυήσεων του Δημοσίου που έχουν καταπέσει** συνεχίστηκαν το δεύτερο τρίμηνο του 2021, με αποτέλεσμα την προς τα κάτω αναθεώρηση του στόχου εκκαθάρισης για το 2021. Μολονότι πρόσφατα στοιχεία παρείχαν ενθαρρυντικές ενδείξεις επιτάχυνσης, η επίτευξη των αναθεωρημένων στόχων εξακολουθεί να αποτελεί πρόκληση. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα εκφράζουν την ικανοποίησή τους για τη θέσπιση της αναγκαίας παράγωγης νομοθεσίας, ώστε να διασφαλιστεί η πλήρης έναρξη θέσης σε εφαρμογή του πλαισίου για τις **αναβαλλόμενες πιστώσεις φόρου** τον Ιούλιο του 2021, ώστε να καταστεί δυνατή η χρήση αναβαλλόμενων πιστώσεων φόρου σε περίπτωση ζημιών των τραπεζών, και ότι η σχετική πρωτογενής νομοθεσία θα τροποποιηθεί σύντομα ώστε να διευκολυνθούν περαιτέρω οι τιτλοποιήσεις και οι πωλήσεις μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Οι αρχές ανέφεραν ότι η ολοκλήρωση ορισμένων ειδικών δεσμεύσεων και άλλων σημαντικών μεταρρυθμίσεων είναι εφικτό να επιτευχθεί εγκαίρως για τη 12η έκθεση. Πιο συγκεκριμένα:

- Όσον αφορά τις δημοσιονομικές διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, η εφαρμογή του 1ου επιπέδου της λειτουργικής ταξινόμησης, η οποία αποτελεί ειδική δέσμευση για τα μέσα του 2021 στον τομέα του **Ενιαίου Λογιστικού Σχεδίου**, βρίσκεται σε καλό δρόμο για την έγκαιρη ολοκλήρωσή της, ώστε να εγκριθεί ο προϋπολογισμός του 2022. Το διατερματικό πληροφοριακό σύστημα είσπραξης, μια ειδική δέσμευση για τα μέσα του 2021 στον τομέα της **φορολογικής διοίκησης**, βρίσκεται σε φάση δοκιμής με σκοπό να τεθεί σε πλήρη λειτουργία έως τα τέλη Οκτωβρίου του 2021. Η νομοθεσία αναμένεται εντός του Νοεμβρίου του 2021 για την εφαρμογή μιας σημαντικής μεταρρύθμισης του ΕΝΦΙΑ για το 2022 με την παροχή ευρύτερης βάσης από τις νέες αντικειμενικές αξίες για τον φόρο ακίνητης περιουσίας που σχετίζονται με την αγορά —πρόκειται για ειδική δέσμευση.

- Στον τομέα της **ενέργειας**, συμφωνήθηκε αντιμονοπωλιακό μέτρο με τις αρχές. Η επιτυχής εφαρμογή του μέτρου αυτού, μέσω της υιοθέτησης των σχετικών κανονιστικών και εταιρικών μέτρων, θα ολοκληρώσει αυτήν την ειδική δέσμευση.

- Η ειδική δέσμευση για την ολοκλήρωση του ολοκληρωμένου συστήματος διαχείρισης ανθρώπινων πόρων για τη **δημόσια διοίκηση** αναμένεται να κλείσει επίσης έως τα τέλη Οκτωβρίου 2021, μετά την πρόσφατη ολοκλήρωση των διασυνδέσεων μεταξύ των αρχείων κάθε κατόχου θέσης που συλλέχθηκαν από την απογραφή των δημόσιων υπαλλήλων, την Ενιαία Αρχή Πληρωμών και το τμήμα ανθρώπινων πόρων. Οι αρχές ολοκλήρωσαν επίσης την αξιολόγηση των υφιστάμενων κατηγοριών έκτακτου προσωπικού και δεσμεύτηκαν να καθορίσουν ετήσιο ανώτατο όριο για το έκτακτο προσωπικό έως τα τέλη Οκτωβρίου του 2021, το οποίο θα εφαρμοστεί από το 2022. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα ενθάρρυναν τις αρχές να ολοκληρώσουν το συντομότερο δυνατόν τη διαδικασία διορισμού μόνιμου γραμματέα για την εκπαίδευση.

- Παρά τις μικρές καθυστερήσεις, οι αρχές προχωρούν ικανοποιητικά στη θέση σε λειτουργία της **δεξαμενής στρατηγικών έργων** και του **μηχανισμού προετοιμασίας έργων**, τα οποία αμφότερα θα διαδραματίσουν κρίσιμο ρόλο στην υλοποίηση του σχεδίου ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας. Οι οντότητες αναμένεται να τεθούν σε πλήρη λειτουργία έως την υποβολή της 12ης έκθεσης, συμπεριλαμβανομένου του πρώτου αναπτυξιακού προγράμματος ανάπτυξης συμβάσεων στρατηγικής σημασίας και της έναρξης της διαδικασίας υποβολής προσφορών για συμβάσεις-πλαίσια για συμβούλους έργων που προορίζονται για ωρίμανση μέσω του μηχανισμού προετοιμασίας έργων. Οι αρχές αναμένεται επίσης να ολοκληρώσουν τη θέσπιση της υπόλοιπης παράγωγης νομοθεσίας που έχει χαρακτηριστεί ως κρίσιμη για τη θέση σε εφαρμογή του νέου νόμου για τις **δημόσιες συμβάσεις**, μετά από σταθερή πρόοδο τους τελευταίους μήνες.

- Ξεκίνησαν συζητήσεις για το μέλλον του **Ελληνικού Ταμείου Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας** —πρόκειται για ειδική δέσμευση. Μια νομική τροποποίηση, η οποία θα αφορά τη διάρκεια, τη διακυβέρνηση, τη στρατηγική εκποίησης και τα ειδικά δικαιώματα του Ταμείου, αναμένεται να θεσπιστεί έως τον Οκτώβριο του 2021. Επισημαίνεται ότι η διαδικασία διορισμού για τη θέση του αναπληρωτή γενικού διευθυντή του Ταμείου αντιμετώπισε καθυστερήσεις. Η διατήρηση της ανεξαρτησίας του Ταμείου και ο σεβασμός της διαδικασίας επιλογής, όπως ορίζονται στη νομοθεσία, παραμένουν ουσιαστικής σημασίας.

Εν κατακλείδι, η παρούσα έκθεση καταλήγει στο συμπέρασμα ότι η Ελλάδα έχει προβεί στις απαραίτητες ενέργειες για να επιτύχει τις ειδικές δεσμεύσεις της, παρά τις δύσκολες συνθήκες που προκλήθηκαν από την πανδημία. Οι αρχές υλοποίησαν ειδικές δεσμεύσεις σε διάφορους τομείς, συμπεριλαμβανομένων των ιδιωτικοποιήσεων, της βελτίωσης του επιχειρηματικού περιβάλλοντος και της φορολογικής διοίκησης, ενώ παράλληλα προχώρησαν σε ευρύτερες διαρθρωτικές μεταρρυθμίσεις, μεταξύ άλλων, στον τομέα της σχολικής εκπαίδευσης και της δημόσιας διοίκησης. Τα ευρωπαϊκά θεσμικά όργανα επικροτούν τη στενή και εποικοδομητική συνεργασία σε όλους τους τομείς και ενθαρρύνουν τις αρχές να διατηρήσουν τη δυναμική και, όπου είναι απαραίτητο, να ενισχύσουν τις προσπάθειες για την αποκατάσταση των καθυστερήσεων που προκάλεσε εν μέρει η πανδημία, ιδίως όσον αφορά τις μεταρρυθμίσεις στον χρηματοπιστωτικό τομέα και την εκκαθάριση των ληξιπρόθεσμων οφειλών.

ΜΑΚΡΟΟΙΚΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Μετά τη μεγάλη ύφεση που ανήλθε σε 8,2 % το 2020, η ελληνική οικονομία άρχισε να ανακάμπτει κατά το πρώτο εξάμηνο του έτους. Το πραγματικό ΑΕΠ αυξήθηκε κατά 4,5 % και 3,4 % σε τριμηνιαία βάση (εποχικά προσαρμοσμένο) το πρώτο και δεύτερο τρίμηνο του 2021 αντίστοιχα, λόγω των επενδύσεων και της συσσώρευσης αποθεμάτων. Ο ρυθμός αύξησης των τιμών καταναλωτή επιταχύνθηκε κατά τη θερινή περίοδο φθάνοντας το 1,2 % τον Αύγουστο, έπειτα από αρκετούς μήνες υποχώρησης. Οι εξελίξεις κατά το πρώτο μέρος του έτους, μολονότι είναι κάπως αποκομμένες από τις παγκόσμιες πληθωριστικές πιέσεις που παρατηρούνται σε άλλα κράτη μέλη, αποδίδονται κατά κύριο λόγο στην επίδραση των μειώσεων του ΦΠΑ στις τιμές των υπηρεσιών. Τα μέτρα για τη στήριξη της απασχόλησης συνέχισαν να στηρίζουν την αγορά εργασίας, παρά τη μεγάλη οικονομική διαταραχή που προκάλεσε η πανδημία. Εκτιμάται ότι το 2020 περίπου 1,5 εκατομμύριο εργαζόμενοι σε περισσότερες από 200 000 επιχειρήσεις υποστηρίχτηκαν από μέτρα στήριξης της απασχόλησης, τα οποία χρηματοδοτήθηκαν από το μέσο της ΕΕ για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης (SURE), ενώ περισσότεροι από 600 000 εργαζόμενοι μπορούν να επωφεληθούν από το μέσο αυτό το 2021. Μετά τη χαλάρωση των περιορισμών στην υγειονομική περίθαλψη και την επανεκκίνηση της τουριστικής περιόδου, παράμετροι που συνέβαλαν στην επιτάχυνση της δημιουργίας θέσεων εργασίας, το ποσοστό ανεργίας το δεύτερο τρίμηνο του 2021 μειώθηκε σε 15,9 %, δηλαδή 0,4 εκατοστιαίες μονάδες κάτω από το επίπεδο του πρώτου τριμήνου και πάνω από 1 εκατοστιαία μονάδα σε σύγκριση με το προηγούμενο έτος. Ωστόσο, η ανεργία των νέων αυξήθηκε από 32,8 % το πρώτο τρίμηνο του 2020 σε 41,7 % το πρώτο τρίμηνο του 2021 (τελευταία διαθέσιμα στοιχεία). Οι βασικοί δείκτες του πληροφοριακού συστήματος «Εργάνη» υποδεικνύουν περαιτέρω αύξηση της απασχόλησης κατά τους θερινούς μήνες, γεγονός που σηματοδοτεί πιθανή μείωση του ποσοστού ανεργίας για το επόμενο τρίμηνο. Παράλληλα, η εκστρατεία εμβολιασμού συνεχίζεται· ωστόσο, η πρόσφατη έξαρση κρουσμάτων κατά τη θερινή περίοδο λόγω της εμφάνισης της νέας παραλλαγής δέλτα έχει προκαλέσει ανησυχίες.

Σύμφωνα με τις θερινές ενδιάμεσες προβλέψεις 2021 της Επιτροπής, το ΑΕΠ προβλέπεται να αυξηθεί κατά 4,3 % το 2021 και κατά 6,0 % το 2022. Η ανάπτυξη αναμένεται να στηριχτεί σε εγχώριους παράγοντες το 2021, χάρη στην επενδυτική ώθηση που παρέχει το σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας, καθώς και στα δημοσιονομικά κίνητρα που προκύπτουν από τα κρατικά μέτρα στήριξης. Ενώ οι διεθνείς αφίξεις τουριστών ανέκτησαν σημαντικό μέρος των απωλειών τους σε σχέση με τα επίπεδα του 2019 κατά τη θερινή περίοδο, ιδίως τον Αύγουστο, τα έσοδα από τον τουρισμό προβλέπεται να παραμείνουν κάτω από τα επίπεδα του 2019. Οι εξαγωγές αγαθών αναμένεται να διατηρήσουν τη θετική δυναμική τους, τροφοδοτούμενες από την αξιοσημείωτη

ανθεκτικότητά τους κατά την περίοδο της πανδημίας. Ο συνολικός πληθωρισμός προβλέπεται στο -0,4 % το 2021 και στο 0,5 % το 2022.

Το πρόσφατα εγκριθέν σχέδιο ανάκαμψης και ανθεκτικότητας της Ελλάδας αποσκοπεί στην ενίσχυση των ιδιωτικών και δημόσιων επενδύσεων στο μέλλον. Μέσω της υλοποίησης στρατηγικών επενδύσεων στους τομείς του πράσινου μετασχηματισμού, της ψηφιακής μετάβασης, της βιώσιμης και χωρίς αποκλεισμούς ανάπτυξης, καθώς και άλλων δράσεων που ενισχύουν την ανάπτυξη, το σχέδιο αναμένεται να στηρίξει την οικονομική ανάκαμψη. Σύμφωνα με τις τελευταίες προσομοιώσεις των υπηρεσιών της Επιτροπής, το επίπεδο του ΑΕΠ αναμένεται να αυξηθεί κατά 2,1-3,3 % έως το 2026, από το συνδυασμένο αποτέλεσμα της συνιστώσας επιχορηγήσεων και δανείων. Οι προσομοιώσεις αυτές δεν περιλαμβάνουν τον πιθανό θετικό αντίκτυπο των διαρθρωτικών μεταρρυθμίσεων που προβλέπονται στο πλαίσιο του σχεδίου, ο οποίος θα μπορούσε να είναι σημαντικός. Η ανάπτυξη θα υποστηριχτεί επίσης από τον νέο κύκλο χρηματοδότησης της ΕΕ.

Η αβεβαιότητα σχετικά με τις προοπτικές παραμένει υψηλή. Ιδίως όσον αφορά την ανάκαμψη του τουριστικού κλάδου, η πρόοδος όσον αφορά την καταπολέμηση της πανδημίας, τόσο σε εγχώριο όσο και σε διεθνές επίπεδο, θα αποτελέσει βασικό παράγοντα. Το εκ νέου άνοιγμα του τουρισμού στις αρχές Μαΐου έδωσε ώθηση στον κλάδο· ωστόσο, ο αντίκτυπος του εν λόγω γεγονότος αντισταθμίστηκε εν μέρει από την καθυστερημένη χαλάρωση των ταξιδιωτικών περιορισμών από βασικές χώρες προέλευσης. Η αβεβαιότητα αφορά επίσης την ταχύτητα ανάκαμψης του ιδιωτικού τομέα μετά τη λήξη των μέτρων στήριξης. Για τον λόγο αυτόν, η σταδιακή κατάργηση των μέτρων αυτών θα πρέπει να προγραμματιστεί προσεκτικά ώστε να αποφευχθούν φαινόμενα «κατακρήμνισης» και να αποτραπεί αποφασιστικά η αύξηση νέων πτωχεύσεων. Αυτό αφορά επίσης την αγορά εργασίας και την απόσυρση των αντίστοιχων καθεστώτων στήριξης της αγοράς εργασίας, τα οποία θα πρέπει να σχεδιαστούν με στόχο τη συγκράτηση του κύματος απολύσεων. Η πρόσφατη αύξηση του κόστους των εισροών και η ύπαρξη σημείων συμφόρησης στην αλυσίδα εφοδιασμού αυξάνουν την αβεβαιότητα όσον αφορά τις προοπτικές για τον πληθωρισμό. Οι εξωτερικοί γεωπολιτικοί παράγοντες και η πιθανή αναζωπύρωση των μεταναστευτικών ροών εξακολουθούν να αποτελούν πρόσθετη πηγή αβεβαιότητας. Από την άλλη πλευρά, η πραγματοποίηση μέρους των αγορών που καθυστέρησαν από το προηγούμενο έτος θα μπορούσε να δώσει πρόσθετη ώθηση στην ιδιωτική κατανάλωση, όπως υποδηλώνουν οι δείκτες υψηλής συχνότητας της οικονομίας.

ΔΗΜΟΣΙΟΝΟΜΙΚΕΣ ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ

Οι αρχές συνεχίζουν να παρέχουν έγκαιρη, στοχευμένη και προσωρινή στήριξη στην οικονομία, το εκ νέου άνοιγμα της οποίας ήταν πιο σταδιακό από ό,τι αναμενόταν τον Απρίλιο. Σύμφωνα με τη γνώμη του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα σταθερότητας της Ελλάδας για το 2021, τα μέτρα που έλαβε η Ελλάδα το 2020 και το 2021 ήταν σύμφωνα με τη σύσταση του Συμβουλίου της 20ής Ιουλίου 2020 ([5]). Τα μέτρα που υιοθετήθηκαν τον Αύγουστο του 2021 παραμένουν επί του παρόντος σε ισχύ και αναμένεται να αρθούν σταδιακά κατά την προσεχή περίοδο. Το δημοσιονομικό κόστος αυτών των μέτρων αναμένεται τώρα να ανέλθει στο 5,9 % του ΑΕΠ, δηλαδή 0,2 % του ΑΕΠ υψηλότερο το 2021 από ό,τι είχε εκτιμηθεί προηγουμένως. Αυτό περιλαμβάνει ένα νέο μέτρο που παρέχει κίνητρα σε νεαρά ενήλικα άτομα να εμβολιαστούν. Η κυβέρνηση σχεδιάζει να συνεχίσει τη

([5]) Σύσταση του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 2021, για τη διατύπωση γνώμης του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα σταθερότητας της Ελλάδας για το 2021 (ΕΕ C 304 της 29.7.2021, σ. 33).

στήριξή της και το επόμενο έτος, αλλά σε μικρότερη κλίμακα. Εκτός από τα ήδη ανακοινωθέντα μέτρα για τον μειωμένο συντελεστή των εισφορών κοινωνικής ασφάλισης και τη μείωση του φόρου κοινωνικής αλληλεγγύης για τον ιδιωτικό τομέα, τα οποία περιλαμβάνονται στις εαρινές προβλέψεις 2021 της Επιτροπής, οι αρχές αποφάσισαν επίσης να επεκτείνουν την εφαρμογή χαμηλότερων συντελεστών φόρου προστιθέμενης αξίας το 2022 για συγκεκριμένα αγαθά και υπηρεσίες σε ορισμένους ευάλωτους τομείς. Τον Ιούνιο του 2021 το Συμβούλιο συνέστησε ότι η Ελλάδα το 2022 θα πρέπει να χρησιμοποιήσει τον μηχανισμό ανάκαμψης και ανθεκτικότητας για τη χρηματοδότηση πρόσθετων επενδύσεων για τη στήριξη της ανάκαμψης, ασκώντας παράλληλα συνετή δημοσιονομική πολιτική και διατηρώντας τις εθνικά χρηματοδοτούμενες επενδύσεις ([6]).

Ως απάντηση στις εκτεταμένες δασικές πυρκαγιές του Αυγούστου, οι αρχές υιοθέτησαν σειρά μέτρων ανακούφισης και στήριξης. Στα τέλη Αυγούστου του 2021 οι αρχές εξέδωσαν συμπληρωματικό προϋπολογισμό, σύμφωνα με τον οποίο αυξάνονται οι δαπάνες του τακτικού προϋπολογισμού κατά 0,1 % του ΑΕΠ και οι δαπάνες του προϋπολογισμού δημόσιων επενδύσεων κατά 0,2 % του ΑΕΠ, προκειμένου να χρηματοδοτηθούν τα μέτρα που παρέχουν βοήθεια σε πληγέντα νοικοκυριά, επιχειρήσεις και περιφέρειες. Η στήριξη που θεσπίστηκε εκτιμάται ότι θα αυξήσει τις δημόσιες δαπάνες κατά 0,3 % του ΑΕΠ το 2021 και κατά 0,1 % του ΑΕΠ το 2022 και περιλαμβάνει ένα ευρύ φάσμα μέτρων, όπως επιχορηγήσεις και δάνεια, απαλλαγές από την αποπληρωμή της επιστρεπτέας προκαταβολής που χορηγήθηκε κατά τη διάρκεια της πανδημίας, απαλλαγή από τον φόρο ακίνητης περιουσίας (ΕΝΦΙΑ) για την περίοδο 2021-2023, προσωρινές αναστολές φόρων και οφειλών και στήριξη των πληγέντων τοπικών αυτοδιοικήσεων για την ανασυγκρότηση των περιφερειών τους.

Στις 11 Σεπτεμβρίου 2021 οι αρχές ανακοίνωσαν δέσμη πρόσθετων μέτρων. Τα περισσότερα από τα μέτρα παρατείνουν ή προσαρμόζουν τα υφιστάμενα μέτρα στήριξης. Ειδικότερα, το ποσοστό αποπληρωμής όλων των «επιστρεπτέων προκαταβολών» (δημόσια στήριξη σε εταιρείες που έχουν πληγεί από την πανδημία, η οποία διατίθεται υπό μορφή δανείων με συνιστώσα επιδότησης υπό όρους) θα μειωθεί περαιτέρω από το τρέχον 50-100 % στο 25-50 %, ανάλογα με το ποσοστό απώλειας του κύκλου εργασιών για κάθε εταιρεία· Το σύστημα μειωμένου ωραρίου εργασίας («ΣΥΝΕΡΓΑΣΙΑ») θα παραταθεί έως το τέλος του 2021· και το προσωρινό πρόγραμμα επιδότησης δόσεων δανείων για οφειλέτες με δάνεια πρώτης κατοικίας (πρόγραμμα «Γέφυρα») που έχουν πληγεί από τον κορονοϊό θα παραταθεί για τρεις επιπλέον μήνες ([7]). Ως απάντηση στην πρόσφατη αύξηση των τιμών ηλεκτρικής ενέργειας, ανακοινώθηκε ένα νέο πρόγραμμα επιδότησης, το οποίο θα προσφέρει έκπτωση 30 EUR/MWh για τις πρώτες 300 kWh ανά μήνα που καταναλώνονται μέχρι το τέλος του έτους. Το μέτρο αυτό είναι προσωρινό και θα ωφελήσει όλα τα νοικοκυριά και τις

([6]) Σύσταση του Συμβουλίου, της 18ης Ιουνίου 2021, για τη διατύπωση γνώμης του Συμβουλίου σχετικά με το πρόγραμμα σταθερότητας της Ελλάδας για το 2021 (ΕΕ C 304 της 29.7.2021, σ. 33). Επισημαίνεται ότι η γενική ρήτρα διαφυγής, η οποία παραμένει ενεργή για το 2022, επιτρέπει προσωρινή απόκλιση από τις δημοσιονομικές απαιτήσεις, υπό την προϋπόθεση ότι αυτό δεν θέτει σε κίνδυνο τη βιωσιμότητα των δημόσιων οικονομικών μεσοπρόθεσμα. Αρχικά ενεργοποιήθηκε τον Μάρτιο του 2020 για το 2020 και παρατάθηκε έως το 2021, όπως αναφέρεται στην ετήσια στρατηγική για τη βιώσιμη ανάπτυξη 2021. Με βάση τις εαρινές προβλέψεις 2021 της Επιτροπής, στις 2 Ιουνίου η Επιτροπή έκρινε ότι πληρούνται οι προϋποθέσεις για τη συνέχιση της εφαρμογής της γενικής ρήτρας διαφυγής το 2022 και την απενεργοποίησή της από το 2023. Μετά την απενεργοποίηση της γενικής ρήτρας διαφυγής θα εξακολουθήσουν να λαμβάνονται υπόψη οι ειδικές ανά χώρα καταστάσεις.

([7]) Η παράταση του προγράμματος εξαρτάται από την έγκριση από την Επιτροπή της τροποποίησης της απόφασης SA.58555.

επιχειρήσεις χαμηλής τάσης. Το κόστος αυτών των μέτρων δεν έχει ακόμη προσδιοριστεί πλήρως και θα συμπεριληφθεί στις φθινοπωρινές προβλέψεις της Επιτροπής για το 2021. Στη δέσμη περιλαμβάνονται επίσης μέτρα που έχουν δημοσιονομικές επιπτώσεις το 2022 και θα αξιολογηθούν στο πλαίσιο του σχεδίου δημοσιονομικού προγράμματος του 2022 ([8]).

Εγκρίθηκε νέο πρόγραμμα διακανονισμού για τις ληξιπρόθεσμες φορολογικές υποχρεώσεις και υποχρεώσεις κοινωνικής ασφάλισης που προέκυψαν κατά την περίοδο της πανδημίας και έως το τέλος Ιουνίου του 2021. Το νέο αυτό πρόγραμμα τροποποιεί το ήδη εγκριθέν πρόγραμμα διακανονισμού που αφορά την αποπληρωμή των αναβαλλόμενων υποχρεώσεων για την περίοδο μεταξύ Μαρτίου και Ιουνίου 2020. Σύμφωνα με το προηγούμενο πρόγραμμα, οι επιχειρήσεις και τα νοικοκυριά που επλήγησαν άμεσα από τις απαγορεύσεις της κυκλοφορίας και τις αναστολές των συμβάσεων εργασίας θα μπορούσαν να επιλέξουν να πληρώσουν τις αναβαλλόμενες υποχρεώσεις τους σε 24 δόσεις χωρίς τόκους ή σε 48 μηνιαίες δόσεις με χρέωση ετήσιου τόκου 2,5 %. Δεδομένου ότι η πανδημία διήρκεσε περισσότερο από ό,τι αναμενόταν κατά τον σχεδιασμό του εν λόγω προγράμματος και ότι η συσσώρευση νέων ληξιπρόθεσμων φορολογικών οφειλών και οφειλών κοινωνικής ασφάλισης έχει αυξηθεί, οι αρχές αποφάσισαν να παράσχουν μεγαλύτερη προθεσμία για την αποπληρωμή αυτών των υποχρεώσεων στο πλαίσιο του νέου προγράμματος. Μετά την τροποποίηση αυτή, τα επιλέξιμα φυσικά και νομικά πρόσωπα μπορούν να αποπληρώσουν τις ληξιπρόθεσμες οφειλές τους σε 36 ή 72 δόσεις κατ' ανώτατο όριο. Όπως και στο προηγούμενο πρόγραμμα, όσοι επιλέγουν τη συντομότερη περίοδο αποπληρωμής δεν θα επιβαρύνονται με τόκους. Προκειμένου να μειωθεί ο μέσος αριθμός των καταβαλλόμενων δόσεων, οι ελάχιστες μηνιαίες πληρωμές για οφειλές άνω των 1 000 EUR αυξήθηκαν σε 50 EUR.

Η μεταρρύθμιση του συστήματος επικουρικών συντάξεων εγκρίθηκε από το Κοινοβούλιο τον Σεπτέμβριο του 2021 και θα αρχίσει να ισχύει το 2022, με περιορισμένο δημοσιονομικό κόστος μεσοπρόθεσμα, αλλά με σημαντικό δημοσιονομικό αντίκτυπο μακροπρόθεσμα. Οι αρχές θα δημιουργήσουν ένα νέο πλήρως χρηματοδοτούμενο δημόσιο συνταξιοδοτικό ταμείο που θα λειτουργεί ως συνταξιοδοτικό σύστημα καθορισμένων εισφορών για τις επικουρικές συντάξεις. Οι νεοεισερχόμενοι στην αγορά εργασίας ([9]) θα εγγράφονται αυτόματα σε αυτό το νέο ταμείο, ενώ οι εργαζόμενοι που βρίσκονται ήδη στο πλασματικό σύστημα καθορισμένων εισφορών και είναι ηλικίας κάτω των 35 ετών θα έχουν τη δυνατότητα να επιλέξουν αν επιθυμούν να συμμετάσχουν στο νέο ταμείο ή να παραμείνουν στο υφιστάμενο σύστημα. Το δημοσιονομικό κόστος της μεταρρύθμισης αντικατοπτρίζει βραχυπρόθεσμα την εκτροπή των μελλοντικών εισφορών των νέων εργαζομένων προς τη συσσώρευση κεφαλαίου στο νέο ταμείο, με αποτέλεσμα τη δημιουργία κενού εσόδων που θα πρέπει να καλυφθεί από δημόσιους πόρους. Το κόστος αυτό αναμένεται να είναι διαχειρίσιμο (0,1-0,2 % του ΑΕΠ ετησίως) κατά την επόμενη δεκαετία και μπορεί να καλυφθεί από υφιστάμενα αποθέματα ασφαλείας του κοινωνικού προϋπολογισμού. Ωστόσο, το κόστος της μεταρρύθμισης αναμένεται να αυξηθεί με την πάροδο του χρόνου και να κορυφωθεί σε περίπου 1 % του ΑΕΠ στη δεκαετία του 2070 σε

([8]) Σύμφωνα με τις εαρινές προβλέψεις 2021 της Επιτροπής, το πρωτογενές έλλειμμα που παρακολουθείται στο πλαίσιο της ενισχυμένης εποπτείας αναμένεται να ανέλθει σε 7,3 % του ΑΕΠ το 2021 και 0,5 % του ΑΕΠ το 2022, στοιχεία τα οποία ευθυγραμμίζονται σε μεγάλο βαθμό με την προβολή των αρχών. Το Ελληνικό Κοινοβούλιο ενέκρινε επίσης τη μεσοπρόθεσμη δημοσιονομική στρατηγική τον Ιούλιο του 2021, η οποία συνάδει με το πρόγραμμα σταθερότητας που υποβλήθηκε τον Απρίλιο του 2021.

([9]) Νεοεισερχόμενοι που προσλαμβάνονται σε τομείς που υπάγονται ήδη στο ισχύον πλασματικό επικουρικό σύστημα καθορισμένων εισφορών.

ετήσια βάση. Το κόστος εξαρτάται από το μερίδιο των εργαζομένων που είναι ασφαλισμένοι στα υφιστάμενα συμπληρωματικά ταμεία, οι οποίοι αποφασίζουν να μετακινηθούν στο νέο ταμείο, ενώ ο αντίκτυπος σε επίπεδο χρέους της γενικής κυβέρνησης θα εξαρτηθεί επίσης από την επενδυτική στρατηγική του εν λόγω ταμείου και από την ταξινόμησή του κατά τομείς ([10]).

Οι δημοσιονομικοί κίνδυνοι παραμένουν σημαντικοί και αφορούν κυρίως την εξέλιξη της πανδημίας και τις εκκρεμείς δικαστικές αποφάσεις. Πρόσθετο δημοσιονομικό κόστος ενδέχεται να προκύψει από την περαιτέρω παράταση των μέτρων ανάσχεσης και τη σχετική δημοσιονομική στήριξη, σε περίπτωση που η πανδημία συνεχίσει να εξελίσσεται. Άλλοι κίνδυνοι απορρέουν από το ενδεχόμενο κατάπτωσης των εγγυήσεων που έχουν εκδοθεί στο πλαίσιο των μέτρων στήριξης κατά τα προσεχή έτη. Περαιτέρω κίνδυνοι σχετίζονται με την εκκρεμούσα δικαστική απόφαση σχετικά με τις αναδρομικές συντάξεις. Μετά την απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας τον Ιούλιο του 2020, το Ελληνικό Δημόσιο κατέβαλε αναδρομικές συνταξιοδοτικές παροχές ύψους 1,4 δισ. EUR, αλλά αρνήθηκε να αναγνωρίσει τυχόν εναπομείνασες απαιτήσεις που σχετίζονται με εποχικά επιδόματα και επικουρικές συντάξεις. Η εκκρεμούσα απόφαση του Συμβουλίου της Επικρατείας σχετικά με την αναδρομική αποζημίωση για περικοπές των επικουρικών συντάξεων και των εποχιακών επιδομάτων θα μπορούσε να οδηγήσει σε περαιτέρω σημαντικές πληρωμές σε περίπτωση που το δικαστήριο αποφανθεί υπέρ των συνταξιούχων. Επιπλέον, οι εκκρεμείς δικαστικές υποθέσεις κατά της Εταιρείας Ακινήτων Δημοσίου (ΕΤΑΔ) εξακολουθούν να ενέχουν δημοσιονομικούς κινδύνους. Τέλος, η ταξινόμηση της οντότητας πώλησης και επανεκμίσθωσης για ακίνητα που ανήκουν σε ευάλωτους οφειλέτες εξακολουθεί να εκκρεμεί. Σε περίπτωση που ταξινομηθεί ως οντότητα της γενικής κυβέρνησης, αυτό θα μπορούσε να οδηγήσει σε σημαντικό δημοσιονομικό κόστος κατά τη φάση προετοιμασίας της οντότητας.

ΧΡΗΜΑΤΟΔΟΤΗΣΗ ΤΟΥ ΔΗΜΟΣΙΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Το ταμειακό απόθεμα ασφαλείας παραμένει μεγάλο, καθώς η κυβέρνηση συνεχίζει επιτυχώς το πρόγραμμα έκδοσης ομολόγων. Οι διαφορές απόδοσης των κρατικών ομολόγων έναντι των γερμανικών ομοσπονδιακών ομολόγων μειώθηκαν περαιτέρω και κυμαίνονται γύρω στις 100 μονάδες βάσης για τη 10ετή διάρκεια από το τέλος Μαΐου 2021. Οι ευνοϊκοί όροι χρηματοδότησης εξακολουθούν να υποστηρίζονται, επίσης, από τη διευκολυντική νομισματική πολιτική της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας, συμπεριλαμβανομένου του έκτακτου προγράμματος αγοράς στοιχείων ενεργητικού λόγω πανδημίας. Από τον Απρίλιο του 2021 η Ελλάδα αξιοποίησε τις κεφαλαιαγορές πολλές φορές. Τον Μάιο άντλησε 3 δισ. EUR μέσω της έκδοσης νέου 5ετούς κρατικού ομολόγου αναφοράς. Η απόδοση που επιτεύχθηκε ανήλθε σε 0,17 %, με απόδοση τοκομεριδίου 0 %. Και οι δύο είναι οι χαμηλότερες τιμές που επιτεύχθηκαν ποτέ από ελληνικό ομόλογο σε αυτήν τη διάρκεια. Τον Ιούνιο άνοιξαν εκ νέου τα βιβλία προσφορών για την έκδοση του 10ετούς ομολόγου τον Ιανουάριο του 2021 και αντλήθηκαν 2,5 δισ. EUR με απόδοση 0,89 %. Η δραστηριότητα έκδοσης συνεχίστηκε τον Σεπτέμβριο με το εκ νέου άνοιγμα των βιβλίων προσφορών για τα 5ετή και 30ετή ομόλογα. Ο Οργανισμός Διαχείρισης Δημοσίου Χρέους άντλησε 1,5 δισ. EUR (απόδοση 0,02 %) και 1 δισ. EUR (απόδοση 1,675 %) αντίστοιχα από τις εν λόγω εκδόσεις. Το ελληνικό κράτος έχει ήδη υπερβεί το αρχικό του

([10]) Εάν ταξινομηθεί στο πλαίσιο της γενικής κυβέρνησης, ο αντίκτυπος στο δημόσιο χρέος θα είναι μικρότερος, καθώς οι συμμετοχές του ταμείου σε ελληνικά κρατικά ομόλογα θα ενοποιηθούν στο πλαίσιο του τομέα της γενικής κυβέρνησης.

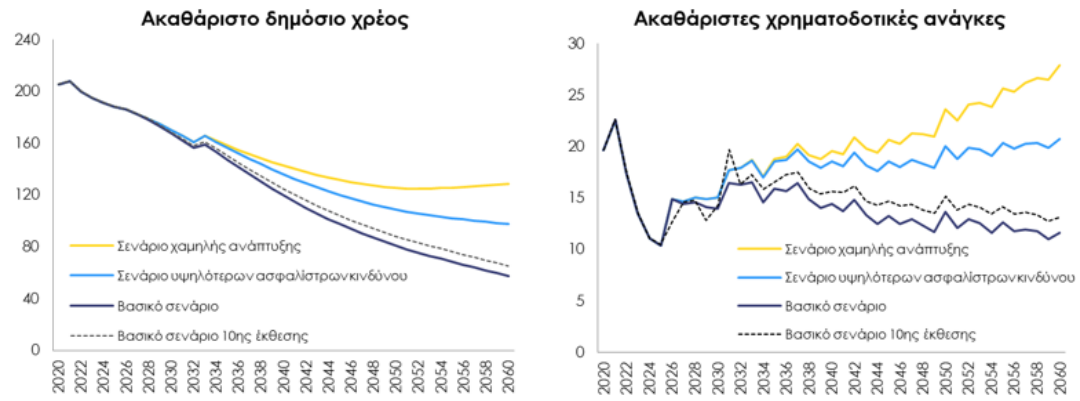
σχέδιο εκδόσεων για το 2021, συγκεντρώνοντας 14 δισ. EUR από την ανοικτή αγορά. Επιπλέον, τον Μάιο εκταμιεύτηκαν στην Ελλάδα δάνεια ύψους περίπου 2,5 δισ. EUR στο πλαίσιο του ευρωπαϊκού μέσου προσωρινής στήριξης για τον μετριασμό των κινδύνων ανεργίας σε κατάσταση έκτακτης ανάγκης. Τα ταμειακά διαθέσιμα της γενικής κυβέρνησης ανέρχονταν σε περίπου 34 δισ. EYR στις αρχές Ιουλίου του 2021 ([11]). Επιπλέον, τον Αύγουστο του 2021 η Ελλάδα έλαβε προχρηματοδότηση ύψους 4 δισ. EUR στο πλαίσιο του μηχανισμού ανάκαμψης και ανθεκτικότητας.

ΑΝΑΛΥΣΗ ΤΗΣ ΒΙΩΣΙΜΟΤΗΤΑΣ ΤΟΥ ΧΡΕΟΥΣ

Η επικαιροποίηση της ανάλυσης δείχνει ότι οι κίνδυνοι βιωσιμότητας του χρέους παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό αμετάβλητοι σε σύγκριση με τη 10η έκθεση. Όπως και στην αξιολόγηση της 10ης έκθεσης, η τρέχουσα επικαιροποίηση της ανάλυσης δείχνει ότι οι βραχυπρόθεσμοι κίνδυνοι για τη βιωσιμότητα του χρέους παραμένουν περιορισμένοι. Οι κίνδυνοι είναι πιο σημαντικοί μακροπρόθεσμα στα σενάρια «χαμηλής ανάπτυξης» και «υψηλότερων ασφαλίστρων κινδύνου». Η ανάλυση της βιωσιμότητας του χρέους εξακολουθεί να βασίζεται στις εαρινές προβλέψεις της Επιτροπής και έχει επικαιροποιηθεί με νέες πληροφορίες σχετικά με τα προθεσμιακά επιτόκια και τις εκδόσεις που πραγματοποιήθηκαν μετά την τελευταία έκθεση. Το βασικό σενάριο βελτιώθηκε οριακά σε σύγκριση με τη 10η έκθεση λόγω της περαιτέρω μείωσης των ελληνικών προθεσμιακών επιτοκίων από τα μέσα Αυγούστου, ενώ τα εναλλακτικά σενάρια παρέμειναν σε μεγάλο βαθμό αμετάβλητα, καθώς οι προβλέψεις για τα επιτόκια μηδενικού κινδύνου μεταβλήθηκαν μόνον οριακά. Σύμφωνα με το βασικό σενάριο, το χρέος μειώνεται σε 57,6 % του ΑΕΠ έως το 2060, ενώ οι ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες παραμένουν κάτω από το 15 % του ΑΕΠ μακροπρόθεσμα. Στο σενάριο «υψηλότερων ασφαλίστρων κινδύνου», το χρέος μειώνεται στο 97,6 % του ΑΕΠ έως το 2060, ενώ οι ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες κυμαίνονται γύρω στο 20 % του ΑΕΠ από τα τέλη της δεκαετίας του 2050. Στο σενάριο «χαμηλής ανάπτυξης», το επίπεδο του χρέους δεν σταθεροποιείται και οι ακαθάριστες χρηματοδοτικές ανάγκες υπερβαίνουν μονίμως το 20 % του ΑΕΠ από τα τέλη της δεκαετίας του 2040.

([11]) Το υπόλοιπο του λογαριασμού ταμειακού αποθέματος ασφαλείας παρέμεινε στα 15,7 δισ. EUR. Ο λογαριασμός του ταμειακού αποθέματος ασφαλείας δημιουργήθηκε επίσης μέσω εκταμιεύσεων στο πλαίσιο του προγράμματος του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας και προορίζεται για την εξυπηρέτηση του χρέους. Η Ελλάδα μπορεί να χρησιμοποιήσει το ποσό αυτό και για άλλους σκοπούς, κατόπιν έγκρισης των διοικητικών οργάνων του Ευρωπαϊκού Μηχανισμού Σταθερότητας.

Γράφημα 1.1: **Αποτελέσματα της ανάλυσης της βιωσιμότητας του χρέους**

Πηγή: Υπηρεσίες της Επιτροπής

ΕΞΕΛΙΞΕΙΣ ΣΤΟΝ ΧΡΗΜΑΤΟΠΙΣΤΩΤΙΚΟ ΤΟΜΕΑ

Οι ανάγκες προβλέψεων που συνδέονται με τις συναλλαγές τιτλοποίησης των μη εξυπηρετούμενων δανείων έχουν περιορίσει την κερδοφορία των τραπεζών. Ως αποτέλεσμα, οι τράπεζες συνέχισαν να καταγράφουν ζημίες το πρώτο τρίμηνο του 2021. Στη θετική πλευρά, τα καθαρά έσοδα αυξήθηκαν. Ειδικότερα, τα έκτακτα έσοδα από συναλλαγές που συνδέονται με το χαρτοφυλάκιο κρατικών ομολόγων βοήθησαν, ενώ τα καθαρά έσοδα από τόκους εμφανίστηκαν ανθεκτικά ως αποτέλεσμα του χαμηλότερου κόστους χρηματοδότησης λόγω της άφθονης ρευστότητας από την αύξηση των καταθέσεων και της άφθονης χρηματοδότησης από το Ευρωσύστημα. Στην περίπτωση δύο συστημικών τραπεζών, τα αποτελέσματα ενισχύθηκαν επίσης από το χαμηλότερο κόστος κινδύνου, καθώς αρχίζουν να αποκομίζουν τα οφέλη της απομόχλευσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων τους. Ταυτόχρονα, το λειτουργικό κόστος αυξήθηκε λόγω ορισμένων μη επαναλαμβανόμενων δαπανών αναδιάρθρωσης. Εκτός αυτών, το λειτουργικό κόστος μειώθηκε, αντικατοπτρίζοντας τις προσπάθειες των τραπεζών να μειώσουν το προσωπικό και τα υποκαταστήματά τους. Τα καθαρά περιθώρια επιτοκίου αναμένεται να παραμείνουν υπό πίεση λόγω των χαμηλών επιτοκίων και της αναμενόμενης εξυγίανσης του ισολογισμού. Ως εκ τούτου, οι προοπτικές κερδοφορίας για το δεύτερο εξάμηνο του 2021 θα επηρεαστούν από i) την ικανότητα των τραπεζών να μειώσουν περαιτέρω τις ανάγκες προβλέψεών τους, ii) την οικονομική δραστηριότητα, η οποία θα επηρεάσει τη ζήτηση για νέα δάνεια, και iii) την ικανότητα των τραπεζών να βρουν εναλλακτικές πηγές εσόδων. Η περαιτέρω μείωση του κόστους και η αξιοποίηση της ψηφιακής μετάβασης θα αποτελέσουν άλλες βασικές προκλήσεις στο εγγύς μέλλον.

Η κεφαλαιακή θέση των ελληνικών τραπεζών στο τέλος του πρώτου τριμήνου του 2021 παρέμεινε σε μεγάλο βαθμό ικανοποιητική παρά τις ζημίες που καταγράφηκαν λόγω της πανδημίας, της εξυγίανσης των ισολογισμών των τραπεζών και της μερικής σταδιακής κατάργησης των μεταβατικών προληπτικών προσαρμογών. Ο μέσος δείκτης κεφαλαίου κοινών μετοχών κατηγορίας 1 και ο μέσος συνολικός δείκτης κεφαλαίου των τραπεζών ανέρχονταν, σε ενοποιημένη βάση, σε 13,6 % και 15,6 % των σταθμισμένων ως προς τον κίνδυνο περιουσιακών στοιχείων, αντίστοιχα. Αυτό συνεπάγεται μείωση σε σχέση με το προηγούμενο τρίμηνο και σε σύγκριση με το τέλος του 2019 (16,2 % και 17,3 % αντίστοιχα), καθώς οι τράπεζες έχουν δημιουργήσει εμπροσθοβαρείς προβλέψεις που συνδέονται με τις επιπτώσεις της πανδημίας και των επικείμενων τιτλοποιήσεων. Η σταδιακή κατάργηση των

μεταβατικών προληπτικών προσαρμογών ([12]) και της ετήσιας απόσβεσης των περισσότερο εγγυημένων αναβαλλόμενων φορολογικών περιουσιακών στοιχείων, άσκησε επίσης προσωρινά πίεση στον συνολικό δείκτη κεφαλαίου των τραπεζών κατά το πρώτο τρίμηνο του 2021. Ωστόσο, οι πρόσφατες επιτυχείς αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου από δύο συστημικές τράπεζες το δεύτερο τρίμηνο του 2021 ([13]), σε συνδυασμό με άλλες δράσεις ενίσχυσης του κεφαλαίου, δίνουν τη δυνατότητα στις ελληνικές συστημικές τράπεζες να προχωρήσουν με τις φιλόδοξες στρατηγικές τους για τη μείωση των μη εξυπηρετούμενων δανείων. Ταυτόχρονα, η κεφαλαιακή θέση ορισμένων λιγότερο σημαντικών ιδρυμάτων ενδέχεται να απαιτεί στενή παρακολούθηση στο εγγύς μέλλον, καθώς αντιμετωπίζουν επίσης το υψηλό επίπεδο των μη εξυπηρετούμενων δανείων τους. Όσον αφορά την ελάχιστη απαίτηση για ίδια κεφάλαια και επιλέξιμες υποχρεώσεις (MREL), οι τέσσερις συστημικές τράπεζες έχουν προσαρμόσει την εκδοτική πολιτική τους ώστε να επιτύχουν τον δεσμευτικό ενδιάμεσο στόχο που είχε οριστεί για την 1η Ιανουαρίου 2022, όπως αποδεικνύεται από τις επιτυχείς εκδόσεις κατά το πρώτο εξάμηνο του 2021([14]).

Το δίπολο «κρατών-τραπεζών» ενισχύθηκε το τελευταίο έτος και θα χρειαστεί στενή παρακολούθηση στο μέλλον. Το ήδη υψηλό μερίδιο των αναβαλλόμενων πιστώσεων φόρου στο κεφάλαιο των τραπεζών ακολουθεί ανοδική τάση, φθάνοντας το 65 % του κεφαλαίου κοινών μετοχών της κατηγορίας 1 το πρώτο τρίμηνο του 2021, καθώς οι κεφαλαιακές θέσεις των τραπεζών υφίστανται πιέσεις λόγω του κόστους των ολοκληρωμένων και των επικείμενων τιτλοποιήσεων δανείων και των υποτονικών επιπέδων κερδοφορίας. Επιπλέον, οι ελληνικές συστημικές τράπεζες αύξησαν σταδιακά την έκθεσή τους σε κατοχή εγχώριων κρατικών ομολόγων, από 6,4 % του συνόλου των περιουσιακών στοιχείων τους στο τέλος του 2018 σε 10,1 % στο τέλος του 2020 ([15]), μολονότι ο σχετικός κίνδυνος παραμένει προς το παρόν συγκρατημένος λόγω του μεριδίου κατοχής κρατικών ομολόγων που ταξινομούνται στο αποσβεσμένο κόστος ([16]) και της χαμηλής μεταβλητότητας των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων λόγω της διευκολυντικής νομισματικής πολιτικής της Ευρωπαϊκής Κεντρικής Τράπεζας. Επιπλέον, η έκθεση των ελληνικών τραπεζών στο κράτος αυξάνεται περαιτέρω μέσω κρατικών εγγυήσεων που παρέχονται στο πλαίσιο του προγράμματος «Ηρακλής» και των μέτρων κρατικής στήριξης για τη νόσο Covid-19, ενώ το κράτος διατηρεί επίσης μετοχικά μερίδια στον τομέα, ως αποτέλεσμα της συμμετοχής του σε παλαιότερες ανακεφαλαιοποιήσεις τραπεζών.

Η οριακή επιδείνωση του ποσοστού των μη εξυπηρετούμενων δανείων το πρώτο τρίμηνο του 2021 αναμένεται να αντιστραφεί τα επόμενα τρίμηνα λόγω των περαιτέρω

([12]) Οι εν λόγω μεταβατικές ρυθμίσεις αφορούν τη σταδιακή εφαρμογή των νέων λογιστικών προτύπων για τις απομειώσεις χρηματοοικονομικών περιουσιακών στοιχείων και την εφαρμογή νέων κανόνων που οδηγούν τις τράπεζες σε ταχύτερη απομείωση των μη εξυπηρετούμενων ανοιγμάτων, σύμφωνα με τον κανονισμό (ΕΕ) 2019/630 για την τροποποίηση του κανονισμού (ΕΕ) αριθ. 575/2013 και τις σχετικές κατευθυντήριες γραμμές για τις εποπτικές αρχές.

([13]) Η πρώτη τον Απρίλιο του 2021, με την οποία συγκεντρώθηκαν 1,38 δισ. EUR, και η δεύτερη τον Ιούνιο του 2021, με την οποία συγκεντρώθηκαν 800 εκατ. EUR. Πρόκειται για τις πρώτες αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου των ελληνικών τραπεζών από το 2015.

([14]) Οι ελληνικές τράπεζες εξέδωσαν με επιτυχία κατά το πρώτο εξάμηνο του 2021 ένα ομόλογο κατηγορίας ΙΙ ύψους 500 εκατ. EUR τον Μάρτιο του 2021, ένα μη εξασφαλισμένο ομόλογο υψηλής εξοφλητικής προτεραιότητας ύψους 500 εκατ. EUR τον Μάιο του 2021 και ένα πρόσθετο ομόλογο κατηγορίας Ι ύψους 600 εκατ. EUR τον Ιούνιο του 2021.

([15]) Πηγή: Τράπεζα της Ελλάδος, Έκθεση χρηματοπιστωτικής σταθερότητας του Ιουνίου του 2021.

([16]) Με την ταξινόμηση κρατικών ομολόγων ως διακρατούμενων μέχρι τη λήξη τους (δηλ. στο αποσβεσμένο κόστος), οι τράπεζες απομονώνουν την κεφαλαιακή τους βάση από οποιαδήποτε δυνητική αύξηση της μεταβλητότητας των αποδόσεων των κρατικών ομολόγων.

τιτλοποιήσεων μη εξυπηρετούμενων δανείων στο πλαίσιο του προγράμματος «Ηρακλής». Μετά από συνεχή βελτίωση το 2020, ο δείκτης μη εξυπηρετούμενων δανείων αυξήθηκε ελαφρώς τον Μάρτιο του 2021, φθάνοντας στο 30,3 % σε ατομική βάση, και παραμένει ο υψηλότερος στη ζώνη του ευρώ. Η μικρή αυτή αύξηση οφείλεται στην άνοδο των νέων αθετήσεων υποχρεώσεων το 1ο τρίμηνο του έτους, ιδίως στο χαρτοφυλάκιο δανείων για επιχειρήσεις και καταναλωτές, με τρεις από τις τέσσερις συστημικές τράπεζες να καταγράφουν καθαρές εισροές μη εξυπηρετούμενων δανείων το τρίμηνο. Ωστόσο, η μείωση του αποθέματος των μη εξυπηρετούμενων δανείων αναμένεται να επαναληφθεί από το 2ο τρίμηνο του έτους, καθώς τρεις ακόμη συναλλαγές ολοκληρώθηκαν επίσημα έως το τέλος Ιουνίου 2021 στο πλαίσιο του προγράμματος «Ηρακλής», φθάνοντας σε συνολικό χαρτοφυλάκιο τιτλοποιημένων μη εξυπηρετούμενων δανείων ύψους περίπου 17 δισ. EUR. Οι τέσσερις συστημικές ελληνικές τράπεζες σχεδιάζουν να διαθέσουν επιπλέον 24 δισ. EUR μη εξυπηρετούμενων δανείων έως το τέλος του 2021, αξιοποιώντας την πρόσφατη παράταση του προγράμματος. Στόχος τους είναι να επιτευχθούν μονοψήφιοι δείκτες μη εξυπηρετούμενων δανείων το αργότερο το 2022. Η επιτυχία των φιλόδοξων αυτών σχεδίων μείωσης εξαρτάται από διάφορους παράγοντες, όπως η κλίμακα εισροών νέων μη εξυπηρετούμενων δανείων, η μελλοντική οικονομική ανάπτυξη και οι συνολικές συνθήκες της αγοράς. Στο πλαίσιο αυτό, σε μια προσπάθεια προσαρμογής του πλαισίου του προγράμματος «Ηρακλής» στο μεταπανδημικό περιβάλλον και αντικατοπτρίζοντας τις δυσμενείς επιπτώσεις της υγειονομικής κρίσης στην ανάκτηση δανείων ([17]), οι αρχές ενέκριναν, κατά τη διάρκεια του Ιουλίου του 2021, πρόσθετες τροποποιήσεις του σχετικού εκτελεστικού νόμου.

Αρχική αξιολόγηση μετά τη λήξη της αναστολής πληρωμών υποδηλώνει μέτριες αρνητικές επιπτώσεις στην ποιότητα των περιουσιακών στοιχείων, σύμφωνα με τις προσδοκίες των τραπεζών, ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται κίνδυνοι δυσμενέστερων εξελίξεων. Η συντριπτική πλειονότητα των περιόδων αναστολής πληρωμών έληξαν στα τέλη του 2020, με κάποιες περιορισμένες εξαιρέσεις, που συνδέονται ιδίως με τον τομέα της φιλοξενίας. Τα αρχικά αποτελέσματα υποδηλώνουν ότι ο αριθμός των δυνητικών αθετήσεων ενδέχεται να μην υπερβεί την αρχική εκτίμηση που ενσωματώνεται στα επιχειρηματικά σχέδια των τραπεζών για το 2021. Επί του παρόντος, περίπου οι μισοί από τους δανειολήπτες που εξέρχονται από την αναστολή πληρωμών έχουν επιστρέψει σε ένα κανονικό τρόπο πληρωμής, ενώ η ομαλή μετάβαση των υπόλοιπων δανειοληπτών σε έναν κανονικό τρόπο πληρωμής υποστηρίζεται από α) μια σειρά προϊόντων ενίσχυσης που προσφέρουν οι τράπεζες σε βιώσιμους πελάτες που αντιμετωπίζουν προσωρινές δυσκολίες και β) τα δύο προσωρινά προγράμματα επιδότησης δόσεων δανείων που δημιούργησαν οι αρχές για την εξυπηρέτηση ή την αναδιάρθρωση δανείων οφειλετών που έχουν πληγεί από τον κορονοϊό (τα προγράμματα «Γέφυρα» και «Γέφυρα ΙΙ»). Η προθεσμία υποβολής αιτήσεων για το πιο πρόσφατο από τα δύο αυτά προγράμματα, που αφορούν επιχειρηματικά δάνεια μικρών και μεσαίων επιχειρήσεων και επαγγελματιών, έληξε στα τέλη Μαΐου, με συνολικά 40 314 υποβληθείσες αιτήσεις, από τις οποίες 18 077 επιλέξιμες αιτήσεις διεκπεραιώθηκαν έως τα τέλη Ιουλίου, οι οποίες αντιστοιχούν σε δάνεια ύψους 6,5 δισ. EUR, κατά κύριο λόγο εξυπηρετούμενα (84 %). Οι αρχές ανακοίνωσαν επίσης περιορισμένη παράταση 3 μηνών του πρώτου προγράμματος, σε σχέση με δάνεια που εξασφαλίζονται με εμπράγματη ασφάλεια στην κύρια κατοικία, ώστε να καταστεί δυνατή η σταδιακή

([17]) Η αναστολή των μέτρων επιβολής κατά τη διάρκεια της πανδημίας επηρέασε την ικανότητα των διαχειριστών δανείων να ανακτήσουν τις πιστώσεις τους και δημιούργησε την ανάγκη για κάποια ευελιξία, δεδομένου ότι το νομοθετικό πλαίσιο προβλέπει μέτρα σε περίπτωση που οι ανακτήσεις υπολείπονται των προβολών των επιχειρηματικών σχεδίων.

κατάργηση για τους οφειλέτες που έχουν πληγεί από τη νόσο Covid-19. Ωστόσο, εξακολουθούν να υφίστανται οι κίνδυνοι δυσμενέστερων εξελίξεων όσον αφορά τα επίπεδα προβλέψεων των τραπεζών, καθώς ο πλήρης αντίκτυπος της πανδημίας στις εισροές μη εξυπηρετούμενων δανείων μπορεί να καταστεί εμφανής με καθυστέρηση μόλις το 2022. Αυτό οφείλεται στη λήξη της πλειονότητας των προϊόντων ενίσχυσης και των δύο προγραμμάτων «Γέφυρα» προς το τέλος του τρέχοντος έτους, καθώς και στην αναμενόμενη άρση διαφόρων άλλων προγραμμάτων κρατικής στήριξης. Ως εκ τούτου, υπάρχει ανάγκη για κατάλληλη και ομοιογενή ταξινόμηση και πρόβλεψη των δανείων στο πλαίσιο των λύσεων ενίσχυσης, καθώς και για περαιτέρω βελτιώσεις στην εσωτερική ικανότητα των τραπεζών να παρέχουν βιώσιμες μακροπρόθεσμες αναδιαρθρώσεις δανείων με στόχο την προορατική διαχείριση των εν λόγω κινδύνων και τη διασφάλιση επίτευξης των φιλόδοξων στόχων μείωσης των μη εξυπηρετούμενων δανείων.

Τα προγράμματα πιστωτικής στήριξης συνέχισαν να ενισχύουν τη ροή πιστώσεων προς την οικονομία. Κατά την περίοδο Ιανουαρίου-Ιουνίου 2021, το 28 % των νέων δανείων καθορισμένης διάρκειας προς μη χρηματοοικονομικές εταιρείες υποστηρίχτηκε από μέσα που παρείχε η Ελληνική Αναπτυξιακή Τράπεζα και το 48 % στην περίπτωση των μικρομεσαίων επιχειρήσεων. Το Ταμείο Εγγυοδοσίας Επιχειρήσεων Covid-19 έχει συμβάλει στη χορήγηση δανείων ύψους 5,7 δισ. EUR από την έναρξη της πανδημίας έως το τέλος Ιουνίου. Το Ταμείο θα παραμείνει διαθέσιμο έως το τέλος του 2021, και αναμένεται να χορηγήσει πρόσθετα δάνεια ύψους 0,8 δισ. EUR. Στο πλαίσιο του ΤΕΠΙΧ ΙΙ, έως τα τέλη Ιουνίου έχουν εκταμιευτεί δάνεια ύψους περίπου 2,1 δισ. EUR. Οι πιστώσεις προς μη χρηματοοικονομικές εταιρείες συνέχισαν να αυξάνονται, αλλά με βραδύτερο ρυθμό. Τον Ιούλιο του 2021 ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των καθαρών πιστώσεων προς τις μη χρηματοοικονομικές εταιρείες υποχώρησε σε 4,1 % από 6,7 % τον Απρίλιο και 10,0 % τον Δεκέμβριο του 2020, με την επιβράδυνση στην περίπτωση των μεγάλων επιχειρήσεων να αντισταθμίζει πλήρως την επιτάχυνση για τις μικρομεσαίες επιχειρήσεις, καθώς δύο μεγάλες αποπληρωμές εταιρικών δανείων τον Απρίλιο επηρέασαν τη συνολική τάση. Το κόστος των πιστώσεων για τις μη χρηματοπιστωτικές επιχειρήσεις παρέμεινε σε ιστορικά χαμηλά επίπεδα κατά το πρώτο εξάμηνο του 2021, σε αντίθεση με το κόστος των πιστώσεων για τις επιχειρήσεις μη εταιρικής μορφής, το οποίο είναι σημαντικά υψηλότερο. Επιπλέον, οι ευνοϊκές συνθήκες της αγοράς επέτρεψαν στις μεγαλύτερες ελληνικές μη χρηματοοικονομικές εταιρείες να προσφύγουν στις χρηματοπιστωτικές αγορές για να αναζητήσουν πρόσθετα κεφάλαια μέσω της έκδοσης εταιρικών ομολόγων. Όσον αφορά τα νοικοκυριά, ο ετήσιος ρυθμός αύξησης των πιστώσεων παρέμεινε αρνητικός και σε γενικές γραμμές αμετάβλητος στο -2,5 % τον Ιούλιο του 2021 σε σύγκριση με το τέλος του 2020 και συνοδεύεται από σταθερά υψηλότερο κόστος.

Το Ελληνικό Ταμείο Χρηματοπιστωτικής Σταθερότητας συμμετείχε στις επιτυχείς αυξήσεις μετοχικού κεφαλαίου δύο συστημικών τραπεζών. Το Ταμείο συμμετείχε το δεύτερο τρίμηνο του 2021 στις διαδικασίες άντλησης κεφαλαίων δύο πιστωτικών ιδρυμάτων, προκειμένου να αποφευχθεί η υπερβολική αποδυνάμωση της υφιστάμενης συμμετοχής του σε αυτά τα ιδρύματα. Ταυτόχρονα, το Ταμείο συνέχισε να στηρίζει τις τράπεζες στα μακροπρόθεσμα στρατηγικά σχέδιά τους για την αντιμετώπιση των προκλήσεων της καινοτομίας και της βιωσιμότητας. Η στατιστική αντιμετώπιση των δημοσιονομικών επιπτώσεων των εισφορών κεφαλαίου θα αξιολογηθεί από τις στατιστικές αρχές κατά την προσεχή περίοδο. Η διαδικασία διορισμού για τη θέση του αναπληρωτή εκτελεστικού διευθυντή του Ταμείου αντιμετώπισε καθυστερήσεις. Η διατήρηση της ανεξαρτησίας του Ταμείου και ο σεβασμός της διαδικασίας επιλογής, όπως ορίζονται στη νομοθεσία, παραμένουν ουσιαστικής σημασίας.